

18.8.2025

Vastaus kannanottoon kehitysvammaisten aikuisten päivätoiminnan lyhentymisestä

HA/1691/00.02.00.01/2025

Päijät-Hämeen hyvinvointialueen vammaisneuvosto

Päijät-Hämeen hyvinvointialueen vammaisneuvosto on 14.5.2025 kokouksessaan § 15 hyväksynyt kannanoton kehitysvammaisten aikuisten päivätoiminnan lyhentymisestä.

Kannanotossa Päijät-Hämeen hyvinvointialueen vammaisneuvosto ilmaisee huolensa siitä, että kehitysvammaisten aikuisten päivätoimintaa on lyhennetty asumisyksiköissä ilman riittävää perustelua tai vaikutusten arviointia.

Kannanotossa vammaisneuvosto muistutti, että päivätoiminnan tulee perustua aina yksilölliseen palvelutarpeen arvioon ja asiakassuunnitelmaan, joka laaditaan yhteistyössä asiakkaan ja tarvittaessa hänen läheistensä kanssa.

Vammaisneuvosto on havainnut, että päivätoiminnan hallintopäätöksistä puuttuu usein selkeä kirjallinen määrittely palvelun määrästä ja toteutustavasta, mikä vaarantaa asiakkaiden oikeusturvan. Hallintolain mukainen luottamuksensuoja edellyttää, että palvelun määrää tai sisältöä ei saa muuttaa ilman asiakkaan ja hänen läheistensä kuulemista.

Päijät-Hämeen hyvinvointialueen vammaisneuvosto pyytää vammaispalveluilta vastauksia alla oleviin kysymyksiin liittyen kehitysvammaisten päivä- ja työtoiminnan lyhentämiseen asumisyksiköissä:

- Moneltako henkilöltä (kpl ja %) on vähennetty päivätoimintaa viimeisen vuoden aikana?
- Moneltako henkilöltä (kpl ja %) on vähennetty työtoimintaa viimeisen vuoden aikana?
- Mitkä ovat olleet perusteet päivien lyhentämiselle?
- Onko tehty arvioita tai tutkimuksia päivien lyhentämisen vaikutuksista asiakkaisiin?

Selvitys

Vammaisen henkilön päivä- ja työtoiminta sekä työhönvalmennus perustuvat aina yksilölliseen palvelutarpeen arvioon sekä asiakassuunnitelmaan. Palvelutuotannossa laaditaan asiakkaalle lisäksi toteuttamissuunnitelma, missä yhdessä asiakkaan kanssa määritellään asiakassuunnitelmaan ja palvelupäätökseen perustuvat palvelun konkreettiset tavoitteet sekä kuvataan asiakkaan tarpeet. Mikäli asiakkaan päiviä lyhennetään tai vähennetään, perustuu se aina asiakkaan tarpeeseen ja heijastaa muutosta asiakkaan toimintakyvyssä. Päivien lyhentämisellä pyritään mahdollistamaan osallistuminen asiakkaan oman jaksamisen mukaan. Esimerkiksi autismin kirjon asiakkaan toimintapäivän pituus voi olla yksilöllisesti räätälöity kahdesta kuuteen tuntiin, kunkin asiakkaan tarpeiden ja jaksamisen mukaisesti. Tarpeettoman pitkä toimintapäivä voi olla asiakkaalle kuormitustekijä ja johtaa vaaratilanteisiin.

Omaisien luona asuvat asiakkaat ovat toiminnassa paitsi oman tarpeensa mukaisesti, usein myös omaisensa työssäkäynnin mahdollistamiseksi. Asumisyksikössä asuvat asiakkaat

18.8.2025

ovat toiminnassa oman tarpeensa ja toimintakykynsä mukaisesti. Joidenkin asiakkaiden kohdalla esimerkiksi tarpeellinen päivälepo ja siihen liittyvät mahdolliset hoitotoimenpiteet tehdään aina mahdollisuuksien mukaan omassa kodissa.

Vammaispalvelujen Aleksanterinkadun toimintakeskuksessa on otettu käyttöön palvelutarjotin -malli. Siinä asiakas itse, tarvittaessa tuettuna, valitsee oman toimintansa sisällön. Tarjotin päivitetään puolen vuoden välein ja valinnat tehdään uudestaan seuraavalle puolelle vuodelle. Asiakkaalla on mahdollisuus valita yksi toiminto aamupäivälle ja toinen iltpäivälle. Osa asiakkaista on kuitenkin omista lähtökohdistaan tehnyt valinnan, että osallistuvat ainoastaan aamu- tai iltapäivään.

Myös muissa vammaispalvelujen toimintakeskuksissa on käytössä aamupäivä- ja iltapäivään sijoitettavia ryhmiä. Näillä pyritään vastaamaan asiakkaiden yksilöllisempiin tarpeisiin ja pienentämään ryhmäkokoja, jolloin lyhyempi toimintapäivä on sisällöllisesti laadukkaampi ja mahdollistaa enemmän yksilöllisiä kohtaamisia. Näissäkin tilanteissa asiakas itse, tarvittaessa tuettuna, valitsee toimintapäivänsä ajankohdan.

Omassa palvelutuotannossa päivätoimintapäiviä on vähennetty viimeisen vuoden aikana kymmeneltä (10) asiakkaalta (2 %) ja työtoimintapäiviä kuudelta (6) asiakkaalta (1 %). Toimintapäivien vähentämisen syynä on ollut asiakkaan toimintakyvyn alentuminen kahdeksan (8) asiakkaan kohdalla ja oma valinta kahdeksan (8) asiakkaan kohdalla. Samalla aikavälillä toimintapäiviä on lisätty 19 olemassa olevalle asiakkaalle ja uusia asiakkaita on tullut noin 40 omaan palvelutuotantoon. Omassa palvelutuotannossa ei ole käytettävissä tilastotietoa, kuinka monen asiakkaan päivien pituus on muuttunut viimeisen vuoden aikana. Ostopalveluissa päivätoimintaa on vähennetty 1 asiakkaalta (0,7 %). Syynä tähän on, että asiakkaan vointi ei mahdollista kokopäiväistä toimintaa. Työtoimintapäiviä ei ole vähennetty ostopalveluissa.

Toimintapäivän pituuden merkityksestä ei ole tutkimusta. Sen sijaan käytännön kokemuksia toimintapäivien pituuden merkityksestä asiakkaalle on olemassa, ja nämä kokemukset ovat osa laajempaa keskustelua asiakkaan toimintakyvystä, palvelun sisällöstä ja yksilöllisestä tarpeesta. Asiakastyön dokumentointia seuraamalla omassa palvelutuotannossa on tunnistettu tarve räätälöidä toimintapäivän kesto asiakaskohtaisesti asiakkaan toimintakyvyn ja jaksamisen mukaan. Räätälöinnissä on mukana aina asiakas itse, hänen lähi-ihmisiensä sekä sosiaalityöstä ja päätöksistä vastaavasta asiakasohjauksesta asiakkaan omatyöntekijä.

Jatkuva työn kehittäminen on vammaispalvelujen toiminnassa lähtökohta. Asiakkaan tyytyväisyys toimintaan näyttäytyy hyvinvointina ja ilona arjen kohtaamisissa. Toiminnallisia muutoksia tehdään tavoitteena parantaa asiakaspalvelun laatua ja myös työntekijöiden työhyvinvointia aina käytettävissä olevien resurssien puitteissa. Muutosten vaikutusta arvioidaan yksiköissä asiakkaiden ja työntekijöiden kanssa säännöllisesti.

Päiväaikaisessa toiminnassa toimii asiakasraati, joka voi ottaa kantaa mahdollisiin epäkohtiin. Omaisten ja läheisten palaute käsitellään säännöllisesti työyksiköissä. Päiväaikaisen toiminnan asiakasraati on tehnyt vuoden 2024 keväällä kyselyn, jossa oli asiakkaiden itsensä laatimat kysymykset, ja kyselyyn vastaaminen tapahtui joko itsenäisesti tai vertaisvalmentajan tuella. Kyselyn tuloksia käsiteltiin vammaispalvelujen laajassa esihenkilötiimissä kyselyn tekemiseen osallistuneen vertaisvalmentajan esittelemänä. Haluttaessa kyselyn tuloksia voidaan esitellä myös vammaisneuvostolle. Kyselyn tulos oli varsin positiivinen.

18.8.2025

Jatkuvan kehittämisen ajatukseen sisältyy mahdollisuus tehdä tarpeen mukaan muutoksia suunniteltuun ja korjata sitä, mikä ei toimi. Uudistusten toimeenpano vaatii aina riittävästi aikaa ennen kuin niiden lopullista onnistumista voidaan arvioida.

Vammaisneuvosto on kiinnittänyt huomiota vammaispalvelujen asiakasohjauksen hallintopäätösten laatuun ja pitää niitä puutteellisina. Uusi vammaispalvelulaki edellyttää, että päätökseen kirjataan seuraavat asiat: palvelun sisältö, määrä ja toteuttamistapa. Aiemmin lainsäädäntö ei ole määrittänyt palvelupäätösten sisältöä tällä tarkkuudella. Hyvään hallintoon kuitenkin on jo aiemman lainsäädännön voimassa ollessa kuulunut, että viranhaltijapäätös sisältää tiedot siitä, mitä palvelua päätös koskee, mihin lakiin tai säädökseen se perustuu ja miten päätös toteutetaan käytännössä. Vammaispalveluissa on tunnistettu, että päätösten perustelut ja muu sisältö ovat joiltain osin olleet liian suppeita ja epätarkkoja. Asiaan on kiinnitetty huomiota kehittämistyössä ja koulutuksissa.

Hyvinvointialueen sosiaalihuollossa on koulutettu henkilöstöä laadultaan hyvään ja oikein mitoitettuun asiakastietojen kirjaamiseen. Kirjaamisvalmennusta on tuettu myös kansallisesti tavoitteena varmistaa OmaKantaan siirtyvän tiedon hyvä laatu. Kirjaamisvalmennusta tarjotaan henkilöstölle myös jatkossa. Vammaispalveluissa on tarve kirjaamisvalmennuksen jatkamiselle paitsi uuden lainsäädännön vaateisiin vastaamiseksi myös siksi, että laadukas asiakastietojen kirjaaminen sekä selkeät ja ytimekkäät palvelupäätökset ovat asiakkaan palvelukokemuksen ja oikeusturvan toteutumisen kannalta tärkeitä. Selkeys päätöksissä helpottaa myös asiakasviestintää. Tavoitteena on aktiivisesti kehittää henkilöstön osaamista ja muuttaa työkäytäntöjä tähän suuntaan.

Asian valmistelu:

Vt. palveluesihenkilö Anne Sarmanne, päiväaikainen toiminta

Palveluesihenkilö Janna Utriainen, palvelukoordinaatio / ostopalvelut

Vs. Tulossyksikköpäällikkö Jutta Tainio

Pirkko Valtanen

Tulosaluejohtaja, vammaispalvelut